

ปัญหากฎหมายตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545¹

พรรณวิสาข์ นิลขำ²

จากการศึกษาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอนุญาโตตุลาการตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 เพื่อศึกษาปัญหาข้อกฎหมายที่มีความบกพร่องเพื่อหาแนวทางแก้ไขให้สอดคล้องกับหลักการของอนุญาโตตุลาการ ศึกษากระบวนการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีอนุญาโตตุลาการเพื่อให้สามารถปรับปรุงแก้ไขให้การดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการเป็นไปด้วยความสะดวก และรวดเร็ว ศึกษาหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจและสภาพบังคับในกระบวนการอนุญาโตตุลาการตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจถึงกระบวนการอนุญาโตตุลาการ ว่าเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกที่เกิดขึ้นโดยการตกลงกันระหว่างคู่พิพาททั้งสองฝ่ายไว้ในขณะทำสัญญาหรือทำขึ้นภายหลังเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นแล้ว ในการที่จะระงับข้อพิพาทที่อาจเกิดขึ้นโดยการเสนอข้อพิพาทต่ออนุญาโตตุลาการ ให้ทำหน้าที่ชี้ขาดข้อพิพาท เพื่อให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว และลดการนำคดีขึ้นสู่ศาล ซึ่งกระบวนการอนุญาโตตุลาการมีลักษณะเป็นสัญญาชนิดหนึ่งที่ต้องบังคับตามกฎหมายว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา และในกระบวนการพิจารณาและขั้นตอนของการอนุญาโตตุลาการนั้นต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยอนุญาโตตุลาการกำหนดไว้ ซึ่งในประเทศไทยได้กำหนดหลักเกณฑ์ของกระบวนการอนุญาโตตุลาการไว้ในพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 ซึ่งบัญญัติถึงการดำเนินกระบวนการของอนุญาโตตุลาการ ไม่ว่าจะเป็นอำนาจของอนุญาโตตุลาการ การคัดค้านและเพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ รวมถึงสภาพบังคับของคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ

จากการศึกษา ทำให้พบว่าพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 ที่ใช้ในปัจจุบัน ยังมีความบกพร่อง ไม่ชัดเจน และไม่สอดคล้องกับหลักการของอนุญาโตตุลาการอยู่หลายประการ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากลักษณะสำคัญของของอนุญาโตตุลาการแล้ว เห็นว่ากฎหมายว่าด้วยอนุญาโตตุลาการของประเทศไทยในปัจจุบันยังไม่สามารถตอบสนองต่อหลักการสำคัญของการอนุญาโตตุลาการ โดยยังมีข้อบกพร่องดังต่อไปนี้

ปัญหาประการที่หนึ่ง อำนาจของอนุญาโตตุลาการ ตามมาตรา 24

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระเรื่อง ปัญหากฎหมายตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์สุชสมัย สุทธิบดี และคณะกรรมการสอบคือ ศาสตราจารย์พิเศษปัญญา สุทธิบดี และรองศาสตราจารย์ประเทือง ชนิผล

²นักศึกษาปริญญาโทหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง วิทยาเขตบางนา

พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 กำหนดอำนาจของอนุญาโตตุลาการไว้กว้างๆ 4 ประการ โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 24 วรรคแรกว่า “คณะอนุญาโตตุลาการมีอำนาจวินิจฉัยขอบเขตอำนาจของตน รวมถึงความมีอยู่หรือความสมบูรณ์ของสัญญาอนุญาโตตุลาการ ความสมบูรณ์ของการตั้งคณะอนุญาโตตุลาการ และประเด็นข้อพิพาทอันอยู่ภายในขอบเขตของอำนาจของคณะอนุญาโตตุลาการได้ และเพื่อวัตถุประสงค์นี้ให้ถือว่าข้อสัญญาอนุญาโตตุลาการซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาหลักเป็นข้อสัญญาแยกต่างหากจากสัญญาหลัก คำวินิจฉัยของคณะอนุญาโตตุลาการที่ว่าสัญญาหลักเป็นโมฆะหรือไม่สมบูรณ์จะไม่กระทบกระเทือนถึงข้อสัญญาอนุญาโตตุลาการ”

จากบทบัญญัติ มาตรา 24 วรรคแรก จะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 ได้ให้อำนาจอนุญาโตตุลาการไว้เพียงวินิจฉัยขอบเขตอำนาจของตน วินิจฉัยความมีอยู่หรือความสมบูรณ์ของสัญญาอนุญาโตตุลาการ วินิจฉัยความสมบูรณ์ของการตั้งคณะอนุญาโตตุลาการ และวินิจฉัยประเด็นข้อพิพาทอันอยู่ภายในขอบเขตของอำนาจของคณะอนุญาโตตุลาการ แต่ไม่ได้มีการกำหนดให้อนุญาโตตุลาการมีอำนาจในการตรวจสอบเรื่องความสามารถของคู่พิพาทที่เข้าทำสัญญาหลักและสัญญาอนุญาโตตุลาการ เบื้องต้นก่อนวินิจฉัยในประเด็นเนื้อหาที่พิพาทกัน รวมถึงมิได้กำหนดให้อำนาจในการปฏิเสธไม่รับวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่ไม่อยู่ในอำนาจของตน ซึ่งหากมีบทบัญญัติกฎหมายบัญญัติให้อำนาจในการพิจารณาเรื่องความสามารถเสียก่อน คณะอนุญาโตตุลาการก็จะสามารถใช้ดุลพินิจรับหรือไม่รับวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทนั้นได้ และไม่เป็นปัญหาในการที่คู่พิพาทจะนำปัญหาเรื่องความสามารถของคู่พิพาทดังกล่าวไปยื่นคัดค้านคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการต่อศาลเพื่อขอให้ศาลเพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการด้วยเหตุคู่พิพาทบกพร่องเรื่องความสามารถ ซึ่งจะทำให้คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการสามารถใช้อย่างบังคับกับคู่พิพาทได้อย่างแท้จริงและไม่ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนในการวินิจฉัยข้อพิพาทที่เกิดขึ้น

ปัญหาประการที่สอง การคัดค้านคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการด้วยเหตุตามมาตรา 40 (2)

พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 ได้กำหนดให้คู่พิพาทมีสิทธิที่จะยื่นคำคัดค้านเพื่อขอให้ศาลเพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการได้ และให้ศาลเพิกถอนคำชี้ขาดได้เฉพาะบางกรณี โดยกำหนดไว้ในมาตรา 40 (1) (2) แต่ในกระบวนการอนุญาโตตุลาการนั้น การเสนอข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการวินิจฉัย จะสามารถกระทำได้ต่อเมื่อคู่พิพาททุกฝ่ายสมัครใจที่จะเสนอข้อพิพาทนั้นต่ออนุญาโตตุลาการ และในการตั้งอนุญาโตตุลาการ คู่พิพาทก็มีสิทธิที่จะตั้งบุคคลใดเป็นอนุญาโตตุลาการได้ การเสนอข้อพิพาทให้อนุญาโตตุลาการวินิจฉัยจึงเป็นการยินยอมมอบข้อพิพาทให้แก่บุคคลที่สามหรือคณะบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจจากคู่พิพาททุกฝ่ายแล้วเป็นผู้วินิจฉัย ซึ่งโดยหลักทั่วไปแล้ว คู่พิพาทควรที่จะต้องผูกพันตามคำวินิจฉัยของคณะอนุญาโตตุลาการ การที่มาตรา 40 ให้สิทธิแก่คู่พิพาทในการยื่นคำคัดค้านคำชี้ขาดต่อศาลเพื่อขอให้เพิกถอนคำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการจึงเป็นการไม่ยอมรับคำวินิจฉัยของอนุญาโตตุลาการ ซึ่งขัดต่อหลักการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการที่เป็นไปโดยสมัครใจ อีกทั้ง สัญญาอนุญาโตตุลาการมักจะถูกกำหนดไว้ในสัญญาทางพาณิชย์ระหว่างประเทศซึ่งคู่พิพาทอาศัยอยู่คนละประเทศกัน แต่ตาม

พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 มิได้กำหนดให้แน่ชัดว่าในการคัดค้านหรือเพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการที่ทำขึ้นในต่างประเทศนั้น ศาลไทยมีอำนาจที่จะพิจารณาคำร้องคัดค้านคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการในต่างประเทศได้หรือไม่ แตกต่างจากบทบัญญัติเกี่ยวกับการยอมรับและบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ ที่พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 กำหนดให้ศาลไทยมีอำนาจพิจารณาคำร้องขอให้บังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการในต่างประเทศได้ นอกจากนี้ บทบัญญัติมาตรา 40 (2)(ก) ก็มีได้บัญญัติไว้ชัดแจ้งว่าข้อพิพาทประเภทใดที่ไม่สามารถระงับได้โดยการอนุญาโตตุลาการ หรือตามมาตรา 40 (2)(ข) ก็มีได้มีการกำหนดให้แน่ชัดว่าการเพิกถอนคำชี้ขาดด้วยเหตุเป็นคำชี้ขาดที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนนั้นจะต้องเป็นไปตามกฎหมายของประเทศใด หรือมีบทนิยามว่าอย่างไร เนื่องจากคำว่าความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนของแต่ละประเทศนั้นย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพสังคม ดังนั้น ปัญหาการคัดค้านและเพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการตามมาตรา 40 จึงยังมีความไม่ชัดเจนและบกพร่องอยู่ ซึ่งหากได้มีการบัญญัติไว้ให้สมบูรณ์ชัดเจนก็ย่อมจะทำให้อนุญาโตตุลาการสามารถทราบได้และวินิจฉัยข้อพิพาทให้ถูกต้องและชอบด้วยกฎหมาย

ปัญหาประการที่สาม สภาพบังคับของคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ ตามมาตรา 41

คำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการนั้น แม้พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 มาตรา 41 จะบัญญัติให้คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการมีผลผูกพันคู่พิพาท และมีได้เปิดโอกาสให้คู่พิพาทมีสิทธิอุทธรณ์คำชี้ขาดได้ แต่เมื่อพิจารณาในมาตรา 41 วรรคแรกตอนท้ายจะเห็นได้ว่า การที่จะบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการได้นั้น คู่พิพาทฝ่ายที่มีสิทธิบังคับตามคำชี้ขาดจะต้องร้องขอต่อศาลที่มีเขตอำนาจเพื่อบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ โดยยื่นคำร้องต่อศาลภายในสามปีนับแต่วันที่อาจบังคับตามคำชี้ขาดได้ตามมาตรา 42 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม้ข้อพิพาทจะได้สิ้นสุดลงด้วยการชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการและมีผลผูกพันคู่พิพาทแล้วก็ตาม แต่หากคู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามคำชี้ขาด คู่พิพาทอีกฝ่ายก็ยังไม่สามารถบังคับตามคำชี้ขาดได้ทันที แต่ต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อขอให้ศาลบังคับตามคำชี้ขาดอีกทอดหนึ่ง จึงเห็นได้ว่า แม้คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการมีผลผูกพันคู่พิพาทแต่ก็ยังไม่มีความบังคับอย่างแท้จริง คู่พิพาทยังต้องนำคดีกลับไปศาล แม้ในการขอให้ศาลยอมรับและบังคับตามคำชี้ขาดจะมีได้มีขั้นตอนหรือกระบวนการพิจารณาที่ซับซ้อนหรือหลายขั้นตอนอย่างเช่นการเริ่มต้นคดีโดยการฟ้องคดีก็ตาม แต่เมื่อกระบวนการอนุญาโตตุลาการเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาททางเลือกอื่นนอกจากศาล การที่ต้องนำคำชี้ขาดกลับไปขอให้ศาลบังคับให้ตามคำชี้ขาด จึงยังไม่สอดคล้องกับหลักการระงับข้อพิพาททางเลือกอื่นนอกจากการนำคดีขึ้นสู่ศาล

จากการศึกษาปัญหากฎหมายตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545 ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ปัญหาประการที่หนึ่ง ปัญหาอำนาจของอนุญาโตตุลาการ ตามมาตรา 24 ผู้ศึกษาขอเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมอำนาจของอนุญาโตตุลาการตามมาตรา 24 วรรคแรก โดยให้มีอำนาจในการวินิจฉัยเบื้องต้นเกี่ยวกับความสามารถของกลุ่มพิพาท เป็นบทบัญญัติดังนี้

มาตรา 24 วรรคแรก ฉบับใหม่ “มาตรา 24 คณะอนุญาโตตุลาการมีอำนาจวินิจฉัยขอบเขตอำนาจของตน ความมีอยู่หรือความสมบูรณ์ของสัญญาอนุญาโตตุลาการ ความสมบูรณ์ของการตั้งคณะอนุญาโตตุลาการ และประเด็นข้อพิพาทอันอยู่ภายในขอบเขตของอำนาจของคณะอนุญาโตตุลาการได้ และในกรณีเห็นสมควรเพื่อให้ข้อพิพาทเสร็จสิ้นไปโดยไม่ต้องวินิจฉัยในประเด็นแห่งข้อพิพาท ให้อนุญาโตตุลาการมีอำนาจวินิจฉัยเบื้องต้น เกี่ยวกับความสามารถของกลุ่มพิพาท หรือความสมบูรณ์ของสัญญาอันเป็นมูลเหตุแห่งข้อพิพาท และเพื่อวัตถุประสงค์นี้ให้ถือว่าข้อสัญญาอนุญาโตตุลาการซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาหลักเป็นข้อสัญญาแยกต่างหากจากสัญญาหลัก คำวินิจฉัยของคณะอนุญาโตตุลาการที่ว่าสัญญาหลักเป็นโมฆะหรือไม่สมบูรณ์จะไม่กระทบกระเทือนถึงข้อสัญญาอนุญาโตตุลาการ”

ส่วนบทบัญญัติในวรรคสองและวรรคสามนั้นให้คงไว้เช่นเดิม

ปัญหาประการที่สอง ปัญหาการคัดค้านคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ ตามมาตรา 40 ผู้ศึกษาขอเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมเหตุแห่งการเพิกถอนคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ โดยกำหนดประเภทของข้อพิพาทที่ไม่สามารถจะระงับโดยการอนุญาโตตุลาการได้ตามกฎหมาย ตามมาตรา 40(2)(ก) ไว้เป็นบัญชีท้ายพระราชบัญญัติ และขอเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 40 (2)(ข) ดังต่อไปนี้

มาตรา 40 (2) “(ข) การยอมรับหรือการบังคับตามคำชี้ขาดนั้นจะเป็นการจัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตามกฎหมายของประเทศที่ใช้กับแก่การบังคับตามคำชี้ขาด”

และผู้ศึกษาขอเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมในส่วนของการคัดค้านคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการที่ทำขึ้นในต่างประเทศให้มีความชัดเจนเช่นเดียวกับกรณีการยอมรับและบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการต่างประเทศ โดยเพิ่มเติมขึ้นในวรรคสี่ แห่งมาตรา 40 นี้ ว่า “ในกรณีคำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการกระทำขึ้นในต่างประเทศ ศาลที่มีเขตอำนาจจะมีคำสั่งให้เพิกถอนคำชี้ขาดได้ต่อเมื่อคำชี้ขาดนั้นได้กระทำขึ้นในประเทศที่อยู่ในบังคับแห่งสนธิสัญญา อนุสัญญาหรือความตกลงระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยเป็นภาคี”

ปัญหาประการที่สาม ปัญหาสภาพบังคับของคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ มาตรา 41 ผู้ศึกษาขอเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาพบังคับของคำชี้ขาดและการบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ โดยแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 41 ดังต่อไปนี้

มาตรา 41 “ภายใต้บังคับมาตรา 42 มาตรา 43 และมาตรา 44 คำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการไม่ว่าจะได้ทำขึ้นในประเทศใดให้ผูกพันคู่พิพาท และคู่พิพาทอาจร้องขอให้ศาลออกคำสั่งบังคับและขอให้มีการบังคับคดีโดยวิธียึดทรัพย์สิน อายัดสิทธิเรียกร้อง หรือบังคับคดีโดยวิธีอื่น เพื่อบังคับตามคำชี้ขาดนั้น

ในกรณีคำชี้ขาดของคณะอนุญาโตตุลาการกระทำขึ้นในต่างประเทศ ศาลที่มีเขตอำนาจจะมีออกหมายบังคับตามคำชี้ขาดให้ต่อเมื่อเป็นคำชี้ขาดที่อยู่ในบังคับแห่งสนธิสัญญา อนุสัญญาหรือความตกลงระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยเป็นภาคี และให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่ประเทศไทยยอมตนเข้าผูกพันเท่านั้น

ในการบังคับคดีตามคำชี้ขาดตามวรรคหนึ่ง ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม”

เอกสารอ้างอิง

โกศล ฉันทิกุล. กฎหมายและการปฏิบัติเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศ **International trade : law and practice**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2548.

เจมจุฑา สุวรรณจินดา. การระงับข้อพิพาททางสัญญาธุรกิจระหว่างประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 1.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2563.

รัชชัย สุวรรณพานิช. คำอธิบายพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545. พิมพ์ครั้งที่ 1.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2558.

เสาวนีย์ อัสวโรจน์. คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยวิธีการระงับข้อพิพาททางธุรกิจโดยการอนุญาโตตุลาการ.

พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

อนันต์ จันทรโอภากร. กฎหมายอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2538.

เกรียงศักดิ์ อรุณศักดิ์พิศาล. “ความรับผิดชอบทางอาญาของอนุญาโตตุลาการ.” (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543).

ไกรสร เลียงสมบูรณ์. “การระงับข้อพิพาทสิ่งแวดล้อมโดยอนุญาโตตุลาการ.” (วิทยานิพนธ์ปริญญา

โทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537).

จิตรคารมย์ รัตนวุฒิ. “การยอมรับและบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการในประเทศสมาชิกอาเซียน.”

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์มหาวิทยาลัยสุโขทัย, 2560).

ชนาธิป ชินะนาวิน. “การระงับข้อพิพาทแรงงานโดยอนุญาโตตุลาการ.” (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547).

ทิพย์อรุณ สุวรรณกุล. “อำนาจของอนุญาโตตุลาการในการวินิจฉัยอำนาจของตนเอง.” (วิทยานิพนธ์ปริญญา

โทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544).

ชนพร ชื่นพัฒนรัฐ. “ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในความเสมอภาคของบุคคล ศึกษาเฉพาะกรณีสิทธิในการเลือกตั้งสมาชิกสภาของผู้ถูกคุมขัง.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2555).

นริลักษณ์ แพไชยภูมิ. “ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับความเป็นสากลของพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546).

นราวุฒิ ฐิติวรรณ. “การนำหลักสุจริตมาใช้ในสัญญาทางปกครอง.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2558).

รุ่งระวี โสขมา. “แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการอนุญาโตตุลาการระหว่าง ประเทศของไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีสถาบันอนุญาโตตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการบริหารกระบวนการยุติธรรม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560).

วิวรรณ เจริญนาค. “พัฒนาการของความคิดบางเรื่องในการอนุญาโตตุลาการพาณิชย์ระหว่างประเทศ.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541).

วิไล ประมวญสมบัติ. “การปรับปรุงกฎหมายไทยเกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539).

วโรดม ศิริมนิพนธ์. “การคัดค้านอนุญาโตตุลาการ.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549).

สุริรัตน์ ประจวบปัจฉิม. “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการในสัญญาทางปกครอง.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558).

หัสยา นุ่นแจ้ง. “ศึกษาระบบอนุญาโตตุลาการทางการค้าระหว่างประเทศเปรียบเทียบ : ประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ และไทย.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2552).

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. เอกสารชุดความรู้พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.2562

[Online]. Available URL:// http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/images/rlpd_2/2562/KM.pdf. 2563

(มีนาคม, 24).

ดิเรกฤทธิ์ เจนครองธรรม. “ศาลปกครอง” กับแนวทางระงับข้อพิพาททางเลือก (ADR) [Online]. Available URL:// http://www.admincourt.go.th/admincourt/upload/webcms/Academic/Academic_030216_112543.pdf. 2563 (มีนาคม, 24).

ธสรณ์อัฒม์ ธนทิพย์. แนวทางการแก้ไขปัญหาการคุ้มครองผู้บริโภคยุคไทยแลนด์ 4.0 [Online].

Available URL:// http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/ndc_2560-2561/PDF/8422s/%E0%B8%A3%E0%B8%A7%E0%B8%A1.pdf. 2563 (พฤษภาคม, 1).

สถาบันอนุญาโตตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม. 50 คำถามเกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการ [Online].

Available URL:// <https://tai.coj.go.th/th/content/article/detail/id/8179/iid/133471>. 2563

(พฤษภาคม, 3).

สถานานาชาติเพื่อการอนุญาโตตุลาการทางพาณิชย์. คำแนะนำของ ICCA ในการตีความอนุสัญญานิวยอร์ก

ค.ศ.1958 [Online]. Available URL:// [https://www.Arbitration-icca.org/media/13/9281571458990](https://www.Arbitration-icca.org/media/13/92815714589906/thailand_nyc_guide_final_16_september_2019.pdf)

6/thailand_nyc_guide_final_16_september_2019.pdf. 2562 (กรกฎาคม, 30).

สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย. อนุญาโตตุลาการ [Online]. Available URL:// [https://www.thaichamber](https://www.thaichamber.org/service/อนุญาโตตุลาการ)

.org/service/อนุญาโตตุลาการ. 2563 (พฤษภาคม, 1).

อรัชมน พิเชฐวรกุล. การระบับข้อพิพาททางเลือก [Online]. Available URL:// [https://www.bangkokbiznews](https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/647312)

.com/blog/detail/647312. 2563 (มีนาคม, 24).

World Intellectual Property Organization. **What is Arbitration?** [Online]. Available URL:// [https://www.](https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/what-is-arb.html)

wipo.int/amc/en/arbitration/what-is-arb.html. 2020 (May, 3th).

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ.2545

Arbitration Act of Korea 1966

France Code of Civil Procedure Book IV Arbitration